

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZ

“1950’lerde Şehirleşme ve Toplumsal Değişim”

Öğrenci Adı: TURGUT ULUÇ

Öğrenci Soyadı: ATIL

Diploma Numarası: D-001129-0109

Sözcük Sayısı: 3532

Rehber Öğretmen: LEVENT TOPRAK

Konu: Orhan Kemal’in “Gurbet Kuşları” adlı yapıtından Anadolu’dan İstanbul’a yaşanan göç ve bu göçün Anadolu gençlerini üzerinde yarattığı değişimin incelenmesi.

ÖZ

Uluslararası Bakalorya bitirme tezi olarak A dersi kapsamında hazırlanan bu çalışmada 1950’li yıllarda iktidara gelen Demokrat Parti’nin ekonomi politikasının toplumu nasıl etkilediğini anlatılmıştır. Konu; İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde yol ve bina yapımlarının artmasıyla yaşanan vasıfsız işçi gücü açığı, 1950’li yıllarda Anadolu coğrafyasında yaşayan gençlerin hiçbir hayat tecrübesi olmadan gittikleri İstanbul’da yaşadıklarını anlatan Orhan Kemal’in Gurbet Kuşları adlı romanı üzerinden işlenmiştir. Tezin giriş bölümünde araştırma sorusunda geçen sözcüklerin tanımları, yapının bu araştırma sorusunu nasıl işlediği açıklanmıştır. İstanbul’a göç eden figürlerin yaşadıkları değişimler, birbirleriyle kurdukları ilişkilerle açıklanmıştır. Sonrasında bu değişimlerin yaşanmasının nedenleri, dönemin siyasi ve toplumsal şartları göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise bu değişimi yaşayan figürlerin değişim öncesi ve değişim sonrası kişilikleri karşılaştırılmış, tezin ana fikri belirtilmiştir.

Sözcük Sayısı: 120

I.	Giriş.....	4
II.	Demokrat Parti Hükümetinin Anadolu İnsanı Üzerindeki Etkisi	
III.	(i) Gafur'un Değişimi.....	5
	(ii) Mehmet'in Veli'yle Olan İlişkisi.....	7
	(iii) Tamamlanan Değişim Sürecinin Birey Üzerine Etkisi: Kabzımal Hüseyin Bey.....	9
IV.	Demokrat Partinin Siyasi ve Ekonomik Politikasının Topluma Etkisi.....	12
V.	Sonuç.....	13
VI.	Kaynakça.....	14

1.Giriş

İnsanoğlu, asırlar önce toplu halde yaşamının bireysel yaşamaya göre daha kolay olduğunu keşfetmiştir. Bir insanın hem besin, hem su kaynağı, hem de barınak bulması; bütün bunları görev dağılımı ile gerçekleştiren bir grup insana göre daha zordur. İlkel insanlar da bu denklem doğrultusunda bir arada yaşamaya başlamıştır. Bu bir arada yaşayan insan grubuna da “toplum” adı verilmiştir. Toplum olabilmenin, görev dağılımının yanı sıra başka birçok şartı bulunur. Bu şartlar; bireylerin birlikte yaşadıkları insanlara karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeleri, beraber yaşadıkları insanların huzurunu ve mutluluğunu olumsuz etkileyebilecek tutum ve davranışlardan kaçınmaları, dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı birlikte yaşadıkları insanları savunmaları olarak sıralanabilir. Bu temel şartları yerine getiren insan grupları, ilkel toplulukları oluşturmuşlardır.

Zaman geçtikçe bir toplumun parçası olmak hayatta kalmanın kolay yolu olmaktan çıkmış, bir zorunluluk haline gelmiştir. Günümüzde de her insan ya üzerinde yaşadığı topraklardan, ya ırkından, ya dininden ya da dilinden dolayı istese de istemese de en az bir topluma mensuptur. Bu durum, toplumların hem nitelik hem de nicelik olarak hızlı bir büyüme sürecine girmesine yol açmıştır. Sayıca büyüme, toplumlarda birlikte yaşama olgusunu zorlaştırmıştır. İlkel koşullarda, az sayıda kişi ile toplum olabilmenin koşullarını rahatlıkla yerine getirebilen insanoğlu, bu hızlı büyüme karşısında afallamış ve koşulların bazılarını yok saymıştır.

Kısa sürede kalabalık insan gruplarının bir araya gelmesi “şehir” kavramını ortaya çıkarmıştır. Şehirler, doğal kaynaklarca zengin olan, üretime ve barınmaya elverişli toprakların üzerine kurulan ve çok fazla sayıda insanın yaşadığı coğrafi bölgelerdir. Çok sayıda insan barındırması şehirleri kısa sürede gelişmesine olanak sağlamıştır. Örneğin, herhangi bir doğal ya da beşeri zenginliğe sahip olmayan ve Cumhuriyetin İlanından önce bir kasaba kadar nüfusu olan Ankara, başkent oluşuyla birlikte hem nitelik hem nicelik olarak hızla gelişmiş, Türkiye'nin nüfus ve çağdaşlık olarak en büyük iki şehirden biri haline gelmiştir. Şehirlerde; teknoloji, eğitim, sağlık, bayındırlık gibi alanlardaki gelişim, daha az nüfusa sahip köy, kasaba gibi yerleşim yerlerindeki gelişime göre daha hızlı yaşanmıştır. Gerçekleşmesi kaçınılmaz olan bu durum, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 1950'li yıllarda iktidara gelen Demokrat Parti döneminde sadece bir ülke gerçeği değil, ülkenin temel toplumsal sorunu haline gelmiştir. Orhan Kemal'in “Gurbet Kuşları” adlı yapıtı da, köy-kent arasındaki eğitim, kültür ve ekonomi seviyesinin fazlaca açık olduğu bu dönemde, Anadolu'da yaşayan

milyonlarca insan gibi, ekmek parası kazanmak adına köyden kente göç eden İflahsızın Mehmet'in yaşadığı değişim anlatılmıştır.

1. Demokrat Parti Hükümetinin Anadolu İnsanı Üzerindeki Etkisi

Yapıtta kurgu, odak figür Mehmet'in Sivas'ın köyünden bindiği trenden İstanbul'da inmesi ile başlamıştır. İstanbul'da geldiğinde hemşerisi Gafur'u aramaya koyulmuştur. Şehirde başka kimseyi tanımayan Mehmet, hemşerisini ararken yardım istediği insanlara kendini "İflahsızın Mehmet" olarak tanıtmıştır. Yapıtın 1950'li yıllarda geçmesi ve Mehmet'in İstanbul'a geldiğinde daha toy bir delikanlı olması, onun Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra doğduğunu kanıtlamaktır. Ancak yine de kendini tanıtırken soyadını kullanmak yerine isminin başına lakap getirmesi, Mehmet'in köy uzamının kültürü ile yoğrulmuş bir kişiliği olduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra yine İstanbul'daki ilk saatlerinde yardım istediği insanlarla arasında geçen diyaloglar, dönemin köylü insanı ile şehirli insanı arasındaki davranış, düşünce ve mizah farkını ortaya koymaktadır. " *'Ne dikiliyorsun burada?' Bir polis. Çatık siyah kaşlarında terli bir öfke. Ürktü polisten: 'Ben mi?' 'Hayır, baban!' 'bubam mı? İflahsızın Yusuf dirler, köyde kaldı. Anam sizlere ömür de, kardaşlarımın yanında kaldı. Bu yıl da ben çıktım gurbete...'* (Kemal,5) İflahsızın Mehmet'in yolda karşılaştığı bir polisle yaşadığı bu olay, şehirdeki yaşama uyum sağlamış insanlara göre çok daha saf olduğunu göstermektedir. Bu saflık Mehmet'in kişiliğinden değil, toplumun şehirli-köylü olarak ikiye bölünmesinden kaynaklanmaktadır. Daha önce doğup büyüdüğü Sivas'ın küçük bir köyünden başka bir uzam deneyimi olmayan Mehmet, şehrin kendisine çok yabancı gelen bu acımasız, soğuk ve telaşlı yüzü karşısında şaşkınlığa uğramaktadır.

1.1 Gafur'un Değişimi

Milyonlarca insanın yaşamını sürdürmeye çalıştığı İstanbul'a gelen Mehmet'in elinde köylüsü Gafur'un, onu para kazanması için çağırdığı mektuptan başka hiçbir şeyi yoktur. " *Yol, yıkım, yapım üzerine çok iş vardı İstanbul'da. Karınlar doyuyor, sılaya para bile salınıyordu.*" (Kemal,2) İflahsızın Mehmet'in şehirdeki tek dayanağı, yıllardan beri görmediği Gafurdur. Mehmet, şehir tecrübesi yaşayan insanın dış görünüş olarak değiştiğini bilmektedir, ancak bu değişimin kişilikleri de etkilediğini henüz fark edememiştir. " *Ne yapıp yapıp gidenler, birkaç ay sonra değişmiş dönüyorlardı. Taralı saçları, kopçalı sarı kalemleri, karton kaplı cep defterleri...*" (Kemal,2) Köylüsünü bulduğunda, onun kendisine yardım

edeceğine ve ona hayli yabancı gelen bu şehre biraz olsun alışmaya başlayacağına kendini inandırmıştır. Hemşerisi olduğu için ona samimi davranacağını, şehrin temposuna ayak uydurmuş biri olarak kanatlarının altına alacağını sanmakta olan Mehmet, Gafur’u bulduğunda artık köyünde olmadığını ve bu koca şehirde her koyunun kendi bacağından asıldığına farkına varmıştır. *“Burda herkes herkesin gözünü oyar. Kardeş kardeşin düşman olur. Burası İstanbul...”* (Kemal,29)

Gafur’un Mehmet’i hayal kırıklığına uğratarak ona iş bulamayacağını söylemesi, İstanbul’a görünüş olarak olmasa bile kişilik olarak uyum sağlamaya başlamasının ilk adımı olmuştur. Öyle ki daha önceleri tanıştığı insanlara koşulsuz şartsız güvenen, bu yönüyle İstanbul gibi bir şehirde fazla uzun barınamayacağı açık olan Mehmet, Gafur’un onu yüzüstü bırakmasıyla artık işlerin köyündeki gibi yürümediğinin farkına varmıştır. *“Dükkan Gafur’un olsun, başkasının olsun, ona ne? Köprüyü geçene kadar ayıya dayı demedi, sakala göre tarak vurmadı mı, yandı.”*(Kemal,25)

Başına gelen bu olay, yapıt boyunca devam edecek İflahsızın Mehmet kimliğinden kurtulup “İstanbullu Mehmet Bey” kimliğine doğru evrilişinin başlangıcı niteliğini taşımaktadır. *“Gafur kesti attı ‘Uyduramam. İş yok!’ İçini çekti: ‘Sen deyi geldiydim Gafur Ağa...’ ‘Ben senin anan mıyım, baban mı? Bana niye güveniyorsun?’* (Kemal,29) Yaşadığı hayal kırıklığından sonra Mehmet’in insanlara karşı bakış açısı da değişmiştir.

Mehmet’in, Kabzımal Hüseyin Bey’in evinde çalışmaya başlaması ve yavaş yavaş Gafur’dan daha yüksek bir statüye erişmesi, Gafur’da büyük bir rahatsızlık yaratmıştır. Bunun nedeni kendisini Mehmet dahil olmak üzere köyündeki bütün insanlardan üstün, şehirli bir vatandaş gibi gören Gafur, aslında bulunduğu konumun çok da güvenilir olmadığını ve sosyal statü rekabetinin oldukça çetin olduğunun farkına varmıştır. Köyündeki insanlara şehirden getirdiği tarak, ayna gibi “ucuz” eşyalarla gösteriş yapan ve onlara göre fevkalade iyi durumda olduğunu düşünen Gafur, aslında yaptığı işlerin herkes tarafından yapılabileceğini kavramıştır.

Bu durum da göstermektedir ki; İstanbul’a göç edenler orada bulunma süreleriyle değil, koşullara ne kadar uyum sağladıklarıyla değerlendirilir. Gafur, Mehmet’ten daha önce gitti diye daha yüksek statüde, daha kültürlü ve daha varlıklı değildir. Dönemin Türkiye’sinde bu olgulara sahip olmak süreyle değil işi bilmekle doğru orantılı gerçekleşmiştir. Kim koşullara daha iyi uyum sağladıysa, kim fırsatları daha iyi değerlendirdiyse ve en önemlisi kim en uyanıksa o daha iyi bir hayat kalitesine sahip olmuştur. Mehmet’in kendisinden daha üstün bir

konuma gelmesini gururuna yediremeyen Gafur'da onu düşman bellemiş, giderek sertleşen tutum ve davranışlar göstermiş ve en sonunda katibe saldırarak hapse girmiştir.

1.2 Mehmet'in Veli'yle olan ilişkisi

Gafur Ağasından beklediğini bulamadıktan sonra tanıştığı ilk insan olan Veli ile arasındaki ilişki Mehmet'in köylü bir delikanlılıktan şehirli bir adam olmaya başlamasının ilk kanıtı olmuştur. Gafur, bu dönüşüm sürecini tamamlamış, gözünü açmış ve şehrin koşullarına ayak uydurmuş bir figürdür. Mehmet'in olmayı amaçladığı, iyi kötü para kazanan ve İstanbul'da tutunmayı zor da olsa başarmış bir figürdür. Ancak bu dönüşüm sürecinin henüz çok başındadır. Bunu insanlarla kurduğu iletişimdeki naifliğinden anlayabiliriz. Trenden yeni inen ve hem görüntü hem düşünce yapısı olarak tepeden tırnağa Anadolu köylüsü olan İflahsızın Mehmet; Gafur Ağası, yolda karşılaştığı polis memuru ve iletişim kurduğu bütün İstanbullulara karşı büyük bir saflıkla kendini sakınmaksızın ilişkiler kurmuştur. Ancak Gafur Ağasının yaşadığı dönüşümü gördükten sonraki ilk ilişkisinde bu durumun aksine, Veli ile karşılaştığı andan itibaren kendini daha ağırdan satan bir tavır içerisinde hareket etmeye çalışmıştır. Mehmet'in Veli ile tanıştığında aklından şu düşünceler geçmektedir: *“Denize düşenin yilana sarıldığı gibi, hamala yaş yaş baktı. Gafur Ağasını sevmeyi belliymiş. Yakınlık gösteriyordu ama, yürekte mi? Diliyle yakınlık gösteriyor da, yüreğinden hainlik geçiyorsa?”* (Kemal,30) Veli ile kurduğu ilişkinin daha önceki ilişkilerinden farkı, önceki ilişkilerini güven temeline oturturken, bu ilişkide temele “çıkar” kavramını oturtması olmuştur. İnsanoğlunun en zayıf yanı hayal kırıklığı, keder, öfke gibi olumsuz ve keskin duyguları yaşadığı anlardır. Bu keskin anlardan birinde, Gafur Ağasının artık tanıdığı, güvendiği Gafur olmadığını anladığı anda, Gafur'un “düşman” bellediği Veli ile tanışmıştır. Şehir hayatı tecrübesi çok kısıtlı olmasına rağmen eğer Gafur Ağası'nın gerçek yüzüyle karşılaşmış olması bu konuda Mehmet adına yapıcı bir tecrübe olmuştur.

Hükümetin ekonomi politikası inşaata dayalı olunca, İstanbul gibi binlerce tarihi yapının olduğu bir kentte yıkım-yapım işlerinin çokça olması kaçınılmaz olmuştur. Bu durum, inşaatta amelelik yaparak cebine üç-beş kuruş koymak isteyen Anadolu köylüsünü cezbetmiştir. Ne iş olursa yaparım mantığı ile İstanbul'a gelen binlerce Anadolu delikanlıdan biri de Mehmet'tir. Yola çıkarken hedefi Gafur Ağasının yanında çalışmayı hedeflerken, artık büyük şehirde güvenebileceği kimse kalmamıştır. Sebze halinde tanıştığı Veli'ye başlarda güvenmese de Veli, Gafur'un yapmadığını yapmıştır. Mehmet'e kalacak yer bulur, karın tokluğuna çalışabileceği bir iş ayarlamıştır. Kısaca Sivas'ın köylüsü İflahsızın Mehmet'i,

İstanbul'un gurbet kuşlarından biri haline getirir."Veli kolundan çekti: 'Geceliği elli kuruş hemşerim. Otelde yatsan iki buçuk, üç lira...' (Kemal,34) "'Hemşeri memşeriye kulak asma' dedi. 'Bura İstanbul. Taşı toğrai altın dinime imanıma.'"(Kemal,36)

İflhasızın Mehmet'in İstanbul'a yola çıkarken öncelikle Gafur Ağasını bulmayı amaçlamıştır. Gafur'u bulduktan sonra para kazanacak, daha fazla para kaza-nacak ve köyüne zengin biri olarak dönecektir. En azından kendine koyduğu hedef bu yöndedir. Bu durumda, hedeflerine ulaşmasının ilk adımı Gafur'dan geçer, başka bir deyişle İstanbul'daki tek umudu Gafur'dur. Ancak Gafur'u bulduktan sonra planlarının suya düştüğünün farkına varan Mehmet, tamamen savunmasız kalmıştır. Elinde bir adresi, kalacak yeri ya da çalışacağı bir iş yoktur. Elindeki tek birikim, şehirli insana kolay kolay güvenilmemesi kavratan tecrübesidir. Bu tecrübeyi yaşadktan sonra, şehirli bir insan olma yolundaki dönüşümü başlamıştır. Şehir insanı olmak; eğitilmiş, kültürlü ya da görgülü olmanın değil, uyanık olmak, gözü açık olmanın karşılığı olmuştur. 1950 Türkiye'sinin en çarpıcı özelliklerinden biri budur. "Kalburüstü" olarak nitelendirilen şehir insanı olmanın yolu iyi bir tahsil, iyi bir aile görgüsü değil, sadece uyanık olmaktır. Geldiği yer şehir olsun, köy olsun; eğitilmiş olsun, cahil olsun, o yıllarda kolay yoldan para kazanmanın öyle ya da böyle bir yolunu bulan insanlar hükümet tarafından desteklenmişlerdir. Hükümetin eğitilmiş ve tamamı kalkınmış bir toplum yerine her mahallede bir milyoner politikası, İflhasızın Mehmet gibi binlerce hatta milyonlarca uyanık olmayan insanı çaresiz bırakmıştır. Mehmet de bu çaresizliğin içinde, güvenip güvenmemek arasında gidip geldiği Veli'nin de kaldığı eski, dökülen ve kendisi gibi parasız Anadolu delikanlılarının başlarını soktuğu yerde kalmaktadır. Kalacak yerini bir şekilde halleden Mehmet'in iş bulması, kaldığı bu dökük evin sahibi Hacı Emmi sayesinde gerçekleşir. Hacı Emmi'nin bulduğu yıkım işinde karın tokluğuna çalışmıştır. İstanbul'a geldiğinde saf bir köylü genci olan Veli'nin dönüşümünün ilk aşaması tamamlanmıştır. Artık kimseye muhtaç olmayan, üç kuruş olsa bile kendi parasını kendisi kazanan ve kalacak yeri olan varoş bir inşaat işçisidir.

"İflhasızın Mehmet", tam olarak "İstanbullu Mehmet Bey" olmasa bile artık isminin başındaki lakaptan kurtulmuştur. O artık "bizim Mehmet"tir. İstanbul'daki ilk hedeflerine, beklediğinden daha sancılı da olsa ulaşmıştır. Köyünde kurduğu hayallerde, İstanbul'a gidip para kazanma hayalinde kısmen de olsa başarılı olmuştur. Hayaline ulaşan her insan gibi Mehmet de doğal olarak yeni hayaller kurmaya başlar. İlk kurduğu hayal ise, daha karnını güç bela doyuran bir maaşı olmasına karşın köyüne dönüp gurbette kazandığı paralar ile hava atmaktır. Tıpkı Gafur Ağası'nın geldiği gibi kahveye girmenin, pahalı aksesuarları ve taralı saçıyla hemşerilerinden üstün olduğunu kanıtlamanın hayallerini kurmaktadır. Bununla

birlikte, ailesini İstanbul'a getirme düşüncesi de yavaş yavaş kafasında oluşmaya başlar. *"Ben yıkıcı, babam yapıcı. Benim yıktığım duvarları babam yapar. Oh ne güzel. Kardaşlarım da çalışır. Biri kız, kulağasma, kız kısmı çalışmamalı. Kız kısmının babası, ağası, saüsa töbe çalışmamalı..."*(Kemal,80) Ailesini getirmenin planını yapmak bir yana, geldiklerindeki aile planlamasını bile kafasında kurmaktadır. Bir yandan köylü kimliğini kaybetme tedirginliği yaşarken, diğer yandan da ailesini getirme üzerine düşünen Mehmet'in yaşadığı bu düşünce çatışmalarının sebebi önemli bir geçiş dönemi yaşıyor olmasıdır. *"demek şehir adamı gibi, şehirde uzun zaman eyleşen köylülerin de dini, imanı kısa oluyordu. Yoksa bu şehir kısmının Allah'ı başka mıydı?"*(Kemal,84) Kazandığı üç beş kuruşla hayatını devam ettirmeye çalışan Mehmet, şehirden ve şehir insanından korkmaktadır. Ancak şehrin hızlı, gürültülü ve sonsuz potansiyeli yavaş yavaş onun düşünce yapısını değiştirmeye başlamıştır. Artık İstanbul'daki insanlarda korkmak gerektiğini düşünerek değil, nasıl daha fazla para kazanabilirim gibi sorularla kafasını yormaktadır. Düşünce yapısında yaşanan bu değişiklik , Mehmet'in saf köylüden –henüz tam anlamıyla olmasa bile- uyanık bir şehir insanı olmaya doğru gittiğinin önemli bir göstergesidir.

Kendine ait bir evi olmayan, tanımadığı onlarca işçi ile aynı odayı paylaşan ve "şehir ortalaması" göz önüne alındığında oldukça sefil bir hayat süren Mehmet, bu durumdan fazla şikayetçi olmadan günlerini geçirmiştir. *"İflahsızın Mehmet kızdıysa da aldırmadı. On iki buçuğun hatırı vardı. Bir tekme, beş tekme. İsterse anasına avradına sövsün"*(Kemal,92) Mehmet'in kazandığı paranın azlığına ve yaşam kalitesinin düşüklüğüne aldırış etmemesinin sebebi, henüz ufkunun açılmamış olmasıdır. Ufkunun açık olmaması demek, Mehmet'in sokakta etrafından geçen insanların çok daha iyi işlerde çalıştığının, çok daha kaliteli hayatlar yaşadıklarının farkında olmaması anlamına gelmektedir. Bunun nedeni, mevcut durumunun onu tatmin ediyor olmasıdır. Şehirde doğup büyümemiş olan Gafur, Veli ve Hacı Emmi figürleri, yapıtta hep daha fazlasını arzulayan, bunun için çabalayan figürlerdir. Mehmet'in hayata bakış açısının farklı olmasının sebebi köyden kente yeni göç etmiş olmasıdır.

1.3 Tamamlanan Değişim Sürecinin Birey Üzerine Etkisi: Kabzımal Hüseyin Bey

Yapıtta, kırsal kesimden gelip şehir yaşamına uyum sağlama sürecini tamamlayan – en azından dışarıdan öyle gözükken- figür Kabzımal Hüseyin Bey'dir. Mehmet'in ulaşmak istediği toplumsal statüye, ekonomik imkanlara ve saygıya sahiptir. Yapıtta olay örgüsünün geçtiği zaman diliminde Kabzımal Hüseyin Bey dışarıdan maddi varlığa, mutlu bir evliliğe ve huzurlu bir hayata sahip olan bir figürdür. Mesleği kabzımallık değil müteahhitliktir. Fakat

daha öncesinde kabzımallık yapmış olması ve Mehmet'in çevresindeki insanların onu kabzımallığıyla tanınması yapıtta bu şekilde geçmesine neden olmuştur. Kabzımal Hüseyin de İstanbul'a zamanında köyden kente göç eden saf bir delikanlı olarak gelmiştir. Gafur ve Mehmet'in hayallerini süsleyen, köylü yoksul gencin şehre göç edip zengin olması hayalini gerçekleştirmiştir.

Köyden kente göç edenlerin elde etmekte en fazla zorlandıkları unvan iyi bir sosyal statüye sahip olmaktır. Bunu kazanmak için göç eden birey ya büyük başarılarla imza atıp adını duyurmak zorunda veyahut bu statüye erişen birinin çok yakınında yer almak zorundadır. Kabzımal Hüseyin Bey ikinci seçeneği tercih etmiştir. Eğitimsiz ve tecrübesiz bir genç olarak adım attığı İstanbul'da o da herkes gibi "hayatta kalma yarışına" son sıralardan başlamıştır. Buna rağmen eşiyile yaptığı evlilik, onu bir anda işçilikten önce kabzımallık ardın da müteahhitlik sıfatlarına erişmesine olanak sağlamıştır. 1950'lerin İstanbul'unda nerdeyse üç binadan birinin yıkılıp tekrar yapıldığı göz önüne alınırsa, müteahhitlik mesleği hem en fazla ekonomik getirisi olan hem de toplum saygısını kazanmış olan bir meslektir. Toplumda böylesine önemli bir mevkiye çok kısa bir sürede ve hak etmeden gelmiş olması Kabzımal Hüseyin'in kişiliğinde çeşitli ikilemler oluşmasına sebep olmuştur. "*Kabzımal Müteahhit'in İngiliz kupon kumaşı giydirilmiş Anadoluluğu*"(Kemal,58) Bu alıntı; Kabzımal Hüseyin Bey'in, Mehmet'e ve Gafur'a göre köylü delikanlıdan şehirli bir beyefendi dönüşümünü çok daha erken yaşamasına karşın, bu sürecin asla tam olarak tamamlanamadığını göstermektedir. Hüseyin Bey asla tam bir şehirli olamayacaktır. Zaten olmaya da niyeti yoktur. Karısıyla ve yüksek devlet erkanlarındaki insanlarla birlikte iken takındığı "Zoraki Beyefendi" kimliği, onun kendi öz kimliğini tamamen kaybetmek istemediğini sadece sahip olduğu sosyal statü yüzünden zaman zaman rol yapmak zorunda kaldığını göstermektedir. Kabzımal Hüseyin Bey aracılığıyla işlenen bu olgu, Anadolu insanı küçümsemek, aşağılamak için değildir. Anlatılmaya çalışılan şehirli bir birey olmayı sindiremeden, bu süreci tam olarak yaşamayıp bulunduğu topluma ve sosyal çevreye adapte olamadan bir anda varlıklı ve saygın bir konuma gelen bireyin yaşadığı çelişkilerdir. Karısının sahip olduğu statüyle bir yerlere gelen Hüseyin Bey'de bu zorluklardan nasibini almıştır. Bir insanın birlikteyken mutlu ve huzurlu olduğu başlıca kişilerden biri eşidir. Ancak Kabzımal Hüseyin, eşiyile ve eşinin sosyal çevresi ile birlikteyken kendi kimliğini gizlemek zorunda kalmıştır.

Kabzımal Hüseyin Bey'in değişimi incelendiğinde, mutlak suretle değinilmesi gereken figür eşidir. Kabzımal Hüseyin'in Müteahhit Hüseyin olmasını sağlayan, onun toplumda kabul görmesi için elinden geleni yapan figür karısıdır. Kendisi de Hüseyin Bey gibidir. Köklü ve

zengin bir İstanbul ailesinden gelmemektedir, o da İstanbul'a gurbete gelmiş ve bir şekilde tutunmayı başarmıştır. Mehmet, Gafur, Veli ve o dönem İstanbul'a göç eden bütün köylüler gibi o da İstanbul'da bir şekilde hayatta kalmaya çalışmış ve bunu başarmıştır. Hatta sadece hayatta kalmakla kalmamış, kendini devlet kademesinde önemli sayılabilecek bir statüye yükseltme başarısını göstermiştir. Ülkenin genel refah seviyesinin çok üstünde bir hayat sürmüştür. *"Şişe şişe Coca Cola'ların yanı başında siyah, kahverengi şişeleri soğuktan terlemiş İskoç viskileri."* Tüm bu şatafatı, zenginliği uyanıklığıyla elde etmiştir. Yapıttaki diğer figürlerden farklı olarak Kabzımal Hüseyin'in eşi, maddiyat ve statü elde etmede ticari uyanıklığını ya da üçkağıtçılığını değil cinsel kimliğini kullanmıştır. Kabzımal Hüseyin Bey ise karısının geçmişini ve bu sosyal statüye nasıl ulaştığını hiç sorgulamamıştır. Karısının sürekli olarak devlette önemli kademelere sahip erkeklere yalnız başına görüşmesi hiç dikkatini çekmemiştir. Ya da karısının önceden yaşadığı yahut hala yaşamakta olduğu ve kendisinin de bu sosyal statüde olmasını sağlayan ilişkilerini sorgulamak istememiştir.

Hüseyin Bey, kendisine hem maddi hem statü olarak iki üç sınıf atlatan evliliğe riske atmayacak kadar zeki bir adamdır. Bu nedenle evliliğinin bitmesine yol açacak her şeyden kaçınmıştır. Bu da gösterir ki Kabzımal Hüseyin Bey, -özellikle kırsal kesimlerde fazlaca önemsenen- ahlaki değerleri ve aile yapısının kutsallığını hiçe saymış, bulunduğu statüyü kaybetmekten bütün özverisiyle kaçınmıştır.

Yani Kabzımal Hüseyin Bey; mal- mülk, saygınlık, şıklık gibi kavramları iç huzur, kimlik gibi kavramlara tercih etmiştir. Şehirde kendi gibi yaşamamış, yaşanması gerektiği gibi yaşamıştır. Bu durum da göstermektedir ki o dönem kırsaldan kente göç eden insanlar, "şehirli bir centilmen" adı altında kimliklerini de kaybetmişlerdir ya da belirli çevrelerde kaybettiklerini etraflarına göstermek için öyle davranmışlardır. Daha doğru bir ifadeyle, didinerek ve dışten tırnaktan arttırılarak kazanılan sosyal statüler ve mülkler sindirilmiş, ancak Kabzımal Hüseyin gibi bir anda tepeden inme bir şekilde bu konuma gelenler bu duruma uyum sağlamakta zorlanmışlardır. Bunun sonucunda da yerine ve adamına göre muamele yapan, nabza göre şerbet veren insan sayısı özellikle devlet kademesinde ve iş dünyasında oldukça artmıştır.

2. Demokrat Partinin Siyasi ve Ekonomik Politikasının Topluma Etkisi

Dönemin siyasi ve ekonomik politikası; Gafur, Veli, Mehmet gibi köyden kente göç edip, şehirde para kazanmaya çalışan eğitimsiz köylüler için oldukça uygundur. Şehirlerde inşaatların fazla olması sebebi ile vasıfsız iş gücüne ihtiyaç duyulması bir yana, bu uygunluğun bir başka sebebi de hükümetin eğitilmiş vatandaşa değer vermemesi, hatta eğitilmiş vatandaştan çekinmesidir. Bu politika yapıtta doğrudan doğruya dile getirilmese bile satır aralarında işlenen toplumsal ve siyasal *“Büyük beyefendi ilimden, alimden nefret ederdi. Çevresindekilerden ona kayıtsız şartsız bağlanmalarını ister; Atatürk’ten bu yana en büyük Türk olabilmen için yalnız İstanbul’a değil, bütün Türkiye’ye hatta bütün dünyaya damgasını vurmak isterdi”*(Kemal,59) Büyük beyefendi olarak anılan kişi, Demokrat Parti’nin genel başkanı ve dolayısıyla dönemin başvekili Adnan Menderes’tir. Cumhuriyet’in ilanından itibaren yirmi bir yıl aralıksız iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Parti’sinin ardından hükümet kuran ilk partidir. Cumhuriyet’in ilanının getirdiği en büyük toplumsal artılardan biri de, hükümetin toplumun tamamının ilim ve kültür sahibi olmasını amaçlamasıdır. Dönemin liderleri, ülkenin ancak toplumun tamamı eğitilmiş olursa çağdaş batılı ülkelerin seviyesine ulaşacağına inanmaktadır. Bu politikaya kanıt olarak dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün *“Bir millet irfan ordusuna sahip olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuna bağlıdır.”* gösterilebilir. Bu politika doğrultusunda hükümet 21 yıl boyunca önce eğitim demiş, eğitimsiz hiçbir yere varılamayacağını savunmuş ve yediden yetmiş herkesin eğitilmiş olmasını hedeflemiştir. Bu politika her ne kadar doğru ve çağdaş gözükse ve başta toplum tarafından benimsenmiş olsa da, kahraman gözüyle bakılan Atatürk’ün vefatı ve toplumun -özellikle de köylünün- büyük bir kısmının 1950 yılında okuma-yazma bile bilmemesi, Cumhuriyet Halk Partisi’nin aksine daha çok vasıfsız iş gücüne, insanların eğitilmesine değil öyle ya da böyle para kazanmasına öncelik veren Demokrat Parti’nin işine gelmiş, seçimleri kazanmasını sağlamıştır.

Demokrat Parti hükümetinin izleri yapıttın tamamında bulunmaktadır. Halinden memnun olan ve sosyo-ekonomik refahlarını mevcut hükümete borçlu olan Kabzımal Hüseyin Bey ve karısı gibi figürler ile birlikte; dişe dokunur hiçbir şeye sahip olmayan ve hayatlarını karın tokluğuyla geçiren İflahsızın Mehmet gibi yoksul insanların da partiye umut ve güvenle baktıkları yapıtta işlenmiştir. Öyle ki Mehmet, yanında çalıştığı Kabzımal Hüseyin’in partiye üye olmasının kendisini bir yerlere getireceğini, hükümete bağlılığını ağızından düşürmez ise mutlaka bir yerlere geleceğini düşünmektedir. *“Sonra radyoya gitti, düğmesini çevirdi.*

Radyoda, CHP'den istifa edip DP'ye katılanların listesi veriliyordu. Memed, *'Bizim hanım da, bey de Demirkırat!'* dedi. Yusuf'un gözleri umutla parladı, oğluna duymakta öfkeyi birden yitirdi adeta: *'Essahtan mı?' 'Tabi' dedi Memed.*"(Kemal, 265) Mehmet'in bulunduğu ortamlarda partili bir aileyle yaşadığını belirtmesiyle birlikte "Demokrat" yerine "Demirkırat" demesi, aslında politika dünyasına ne kadar yabancı olduğunu göstermektedir. Bu durumdan çıkarılacak sonuç, dönemin toplumunda birçok insanın politikanın ne demek olduğunu, siyasi partilerin programlarını ve vaatlerini bile bilmeden, tamamen şahsi maddi çıkarlarını düşünerek partilere üye oldukları ve politikadan anlıyormuş gibi davrandıkları anlaşılır.

3. Sonuç

İflahsızın Mehmet'in İstanbul'a gelişinden, gecekonduyunun belediye ekiplerince yıkılışına kadar başından geçen olayları konu alan Gurbet Kuşları, Demokrat Parti döneminde -özellikle inşaat sektörü- yeni iş imkanları bulmak adına Anadolu'dan İstanbul'a göç eden insanların yaşadıkları değişimi ve bu değişim sırasında yaşadıkları zorlukları konu alan bir yapıttır. 1950-1962 yılları arasında süren Demokrat Parti iktidarı süresince İstanbul'a çok büyük rakamlarda işçi göçü yaşanmıştır. Ceplerindeki son parayla şehre kendilerine atan köylü delikanlıların, kişiliklerinin ve görünüşlerinin nasıl değiştiği anlatılmıştır. Bu delikanlılardan birkaçı büyük adamlar olmuşlar, iyi sosyal statülere yükselmişler, şehirli beyefendiler gibi giyinmişler ancak asla tam anlamıyla bu dönüşümü tamamlayamamışlardır. Bunun nedenini en iyi anlatan ifade "Ağaç yaşken eğilir." atasözüdür. Nispeten dönüşümü tamamlamış gibi görünen Kabzımal Hüseyin Bey, bu değişime sadece kafa yapısı olarak ayak uydurmuş olan Veli ve her şeyin daha çok başında olan Mehmet'in ortak özellikleri üçünün de İstanbul'a sonradan gelmiş olmalarıdır. Bazıları yirmi yıldır İstanbul'da iken bazılarının daha yirmi ayı bile dolmamıştır. Ortak özellikleri ise ne kadar uğraşsalar da İstanbul'a tam anlamıyla ayak uyduramamalarıdır. Bunun nedeni Anadolu kökenli olmalarından dolayı aldıkları taşra kültürüdür. Bahsedilen bu kültürün eksigi yok fazlası vardır. Bu figürlerin şehirli insanlara ayak uyduramamalarının nedeni, bu fazlalıklardan kurtulamamalarıdır. İnsanın sahip olması gereken kişiliği, içerisinde bulunduğu toplum belirler. Okumayan bir toplumun içerisinde J.J. Rousseau'dan alıntı yapmak ne kadar saçma ise, çakkallar sofrasında iyi niyetli olmak da o kadar saçmadır. Yapıttaki figürlerin sahip oldukları iyi kalplilik, saflık ve doğallık gibi unsurlar onlar için birer fazlalık niteliğindedir. Bu fazlalıkları atamadıkları sürece, zaten onlardan uzak ara önde başlayan şehirli insanlara ayak uydurmaları olanaksızdır. Bu nedenle şehirdeki Anadolu delikanlıları ne kadar isteseler de, ne kadar uğraşsalar da aldıkları kültürden dolayı hep kendileri olarak, hep fazla doğal ve fazla iyi kalırlar.

4. Kaynakça

Orhan Kemal. Gurbet Kuşları. Everest Yayınları, 2013